

Г. А. Балута, А. І. Абдула

ЕСТЕТИКА

Навчальний посібник

**Міністерство освіти і науки України
Криворізький державний педагогічний університет**

ЕСТЕТИКА

**Навчальний посібник
для студентів закладів вищої освіти**

**Кривий Ріг
• Видавець Роман Козлов •
2024**

УДК 7.01(075.8)
Б 20

*Затверджено Вченою радою Криворізького
державного педагогічного університету
Протокол № 5 від 07.12.2023 р.*

Рецензенти:

А. С. Лобанова, доктор соціологічних наук, професор
М. М. Брюховецький, кандидат філософських наук
М. М. Суздаль, кандидат історичних наук

Автори:

Г. А. Балута, кандидат філософських наук, доцент
А. І. Абдула, кандидат філософських наук, доцент

Балута Г. А., Абдула А. І.

Б 20 **Естетика** : навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти / Галина Анатоліївна Балута, Андрій Іванович Абдула. – Кривий Ріг : Видавець Р. А. Козлов ; КДПУ, 2024. – 272 с. Режим доступу: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9691>

ISBN 978-617-8096-23-6

Посібник орієнтований на ознайомлення з естетичною традицією гуманітарного знання, представленою зразками світового та вітчизняного художнього досвіду. Естетику репрезентовано як цілісну систему естетичних потреб та цінностей з урахуванням взаємодії філософської теорії і практики, її впливу на реалії творчого формотворення.

Посібник розроблено з метою актуалізації естетичного інтелекту в освітніх та культурних практиках.

Для студентів закладів вищої освіти.

УДК 7.01(075.8)

ISBN 978-617-8096-23-6

© Балута Г. А., Абдула А. І., 2024.

ПЕРЕДМОВА

Шановні слухачі курсу «Естетика»! Пропонуємо вам ознайомитись з цікавим і надзвичайно важливим зрізом гуманітарного знання, яке синтезує філософські, мистецтвознавчі, культурологічні дискурси, постаючи як практична філософія, реалізована у художній формі. Дослідження естетичних феноменів завжди було присутнім у полі уваги відомих філософів: Піфагора, Платона, Аристотеля, І. Канта, А. Шопенгауера, Ф. Ніцше, Г. Сковороди, Е. Берка, З. Фрейда та ін.

Інтерес до естетичної спадщини зберігся і у наш час, більше того, він постійно зростає, оскільки естетика є засадничою методологією художньої практики, її якісних, оригінальних результатів. Тривалий час естетика розвивалась у якості імпліцитного знання як структурний компонент філософської теорії, проте з часом виокремилась у самостійний дискурс, якому притаманна інтелектуальна самодостатність.

А. Баумгартен обґрунтував ідею розуміння естетики як теорії чуттєвого пізнання поруч з логічним. Однак на відміну від раціонального пізнання, естетичне пізнання концентрує увагу на чуттєвому, якісному, належному, а також особливому, творчому, нетиповому. Поділ естетики А. Баумгартеном на теоретичну та практичну виокремив дві тенденції у естетичних дослідженнях, одна з яких тяжіє до теоретичного філософського дискурсу, інша – мистецтвознавчого, оскільки досліджує феномен мистецтва, перегля-

дає історичну традицію, естетичні програми, парадигми, напрямки, стилі, художні методи на її сформованій філософській основі. Отже естетичне знання має структурну складність, і, як правило, репрезентоване у якості відокремлених філософської та мистецтвознавчої тенденцій.

У процесі підготовки до інформаційної наповнюваності курсу автори врахували цю особливість, намагаючись впорядкувати інформацію таким чином, щоб висвітлити діалогічну взаємодію філософської теорії і практики, надати загальну картину філософського впливу на практичні реалії художнього формотворення, продемонструвати феноменологічну та герменевтичну сутність мистецької практики, її складну природу.

У порівнянні з наукою, естетика є більш відкритим, динамічним аспектом філософських знань, що корелюють з соціальними процесами, свідченням чого є постійні зміни естетичних проєктів, ідеалів, цінностей, у соціальному часі і просторі. Еволюція естетики розгортається як масштабний процес парадигматичних трансформацій, які відображують еволюцію людського духу, його прояви та об'єктивовані результати.

На наш погляд, структурна побудова курсу, його зміст, адаптованість можуть бути актуальними і привабливими для сучасного здобувача в контексті перших спроб особистісного і професійного зростання, творчих пошуків у конструюванні власного естетичного алгоритму: форми і змісту, стилю і методу творчої діяльності як сприяння розширенню творчих горизонтів особистості, розвитку нових граней її таланту.

Загальним завданням курсу є формування естетичного смаку майбутнього фахівця як важливої освітньої цінності. Естетика є символічним гарантом, особливою стратегією позитивного досвіду, функціонуючи у класичній освіті як метатеорія формування здатності оцінки естетичних явищ за рахунок сформованих критеріїв судження естетичного смаку; продукування якісних зразків на основі уявлень естетичного належного.

Практика опанування мистецтвом зберігає свій вплив у освітніх технологіях Японії, Південної Кореї, Британії, Франції, США і є маркером збереження аксіологічного соціального фундаменту, а також сфери особистісної автономії як ключової цінності відкритого суспільства. Наукові дослідження демонструють позитивний вплив естетичної практики на особистісний розвиток, розглядаючи її як інформаційний максимум, що включає закони гармонії і принципи організації цілого, які забезпечують, по-перше, розвиток аналітичного, креативного, образного мислення, по-друге, якісного мислення і формотворення, що у підсумку формує естетичний результат – критерії належного.

Як система знань естетика відіграє важливу роль у формуванні і збереженні моральної культури суспільства, яка залежить від багатьох чинників і обставин. Естетичне просвітництво покликане зберегти вітчизняні етико-естетичні цінності як вразливу сферу, творчий потенціал національного відродження, що перебуває у стані кризи, стагнації та руйнування. Український менталітет вирізнявся з-поміж інших особливою глибиною духовних прозрінь, зумовлених традиційною укоріненістю кордоцентричного світовідчуття і світорозуміння, винятковою чутливістю до естетичних проявів життєвого світу. Естетизм, висока міра

естетичних потреб та естетизація дійсності – одна з ключових рис національного характеру, яка потребує захисту та збереження як національна цінність. Не викликає сумніву, що естетичні знання сприяють формуванню:

- *естетичної компетентності* як ціннісної основи загальнолюдської і професійної культури та етикету, розвиненого естетичного смаку, стилю, гармонізованої сфери міжособистісної взаємодії; здатності здійснювати якісний аналіз естетичної форми; здатності визначати художню цінність предметів мистецтва; індивідуального естетичного формотворення;
- *загальних компетентностей* як здатності забезпечувати якість виконаної роботи; здатності до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатності генерувати нові ідеї, реалізувати результати творчого пошуку;
- *естетичного формотворення*: здатності естетичного творення, опанування принципами художнього конструювання, диференціації особливого, інноваційного.

Естетичні знання формують потужній освітній комплекс задля успішної діяльності, реалізації мистецьких проєктів, орієнтованих на інноваційне мислення та культуру виконання.

Представлений посібник є спробою у стислій формі подати загальну конструкцію естетичної традиції та її історичні модифікації, впливи, фактори, кореляції. Теоретична частина курсу включає ознайомлення з теоретичними передумовами, змістами естетичної свідомості та елементами естетичного конструювання – естетичними інваріантами, категоріями, що знаходять відображення у історичній ретроспективі становлення естетичного вчення, естетичної

норми у її історичних видозмінах, естетичній діяльності, її різних форм послідовно проаналізованих у окремих розділах.

Зміст посібника передбачає також ознайомлення зі східною традицією естетичного формотворення як впливового культурного чинника, що зумовив своєрідну специфіку європейського модернізму, виражену у імпресіонізмі, модернізмі, естетиці мінімалізму, сучасному дизайні, що вигідно відрізняє його від аналогічних проєктів. Порівняльний аналіз принципів східного натуроцентризму і західного раціоцентризму дозволяє здобувачам зрозуміти принципову відмінність філософських картин східного і західного світу, відмінність традиційних цінностей, виражених естетичними ідеалами і практиками.

Зміст розділу «Естетична діяльність» представлено як рефлексію з приводу опосередкованих результатів естетичного світовідношення і світорозуміння. Серед актуальних завдань – визначення сутності естетичної діяльності, критеріїв її виокремленості з-поміж інших видів діяльності, констатація значущості для людини і суспільства. Аналіз форм естетичної діяльності передбачає ознайомлення з її генетично спорідненими феноменами: творчістю, мистецтвом, дизайном, стилем крізь призму осмислення їх загальних принципів. Підсумкова тема курсу присвячена аналізу естетичної практики у освітній культурі: вітчизняного досвіду, його конструктивних результатів, проблем та перспектив.

Підготовка структури та вибір інформаційного наповнення курсу зумовлені актуальними особливостями сучасної парадигми, розумінням сучасних акцентів у

функціонуванні освітнього середовища, пов'язаного з динамікою соціальних процесів і відповідними вимогами, заданими постіндустріальним контекстом, зокрема, вимогами конкретності, компактності, інформаційної достатності, зрозумілості та наочності.

Посібник, орієнтований на ознайомлення з основними парадигмами, проблемами, цінностями естетичного вчення, розроблений як інформаційне ядро загальних знань, інструмент наочної демонстрації естетичних зразків, а також супровідний, підтримуючий ресурс, що стимулює пізнавальний інтерес, подальший розвиток інтелектуальних потреб здобувачів у напрямку опанування авторитетних інформаційних джерел – підручників, посібників, словників, представлених у програмному забезпеченні курсу.

Формуючи зміст посібника, автори звертались до надбань світового і вітчизняного досвіду, прагнули репрезентувати естетику як цілісну систему знань, максимально охопити ключові тенденції естетики, реалізувати мету і завдання курсу в межах практично-орієнтованої філософської платформи фахової гуманітарної підготовки, адаптувати загальний зміст курсу до форми, зручної для викладу та розуміння.

РОЗДІЛ І

*ЕСТЕТИКА ЯК РОЗДІЛ
ФІЛОСОФСЬКОГО ЗНАННЯ:*

*ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРИКЛАДНІ
АСПЕКТИ*

Тема 1

СТАНОВЛЕННЯ ПРЕДМЕТНОГО ПОЛЯ ЕСТЕТИКИ

Дайджест теми. Естетика як розділ філософського знання і самостійна наука. Предмет естетичного дослідження. Проблемне поле естетики. Естетичне світовідношення його структура. А. Баумгартен – родоначальник естетики як теоретичної науки. Проблема визначення естетики. Естетика в системі гуманітарного знання. Експліцитна та імпліцитна естетики. Поняття теоретичної і практичної естетики. Функції естетики. Сутність і специфіка естетичного. Історія розвитку уявлень про естетичне у філософській та мистецькій традиції: соціокультурні та світоглядні передумови. Поняття естетичної парадигми.

Ключові слова: *естетика, естетичний горизонт, естетичне світовідношення, естетизація, естетична парадигма, мімезис, калокагатія.*

Становлення предметного поля естетики

У бутті людини можна виокремити теоретичне, практичне, та етико-естетичне світовідношення – компоненти зв'язку людини і естетичних явищ, цінностей, уявлень про естетичне належне та інших «естетичних ментальних програм», на основі яких людина оцінює дійсність, проєктує, конструює, об'єктивує результати особливого роду пізнання, покладеного в основу творчої діяльності. На відміну від теоретичного чи, наприклад, практичного компоненту у освоєнні дійсності, естетичне відношення не передбачає прагматизму, функціональності. Термін «естетика» («*aistheticos*») походить з грецької та означає «той, що має відношення до чуттєвого сприйняття».

Естетика вважається галуззю філософії, хоча й має споріднений зв'язок з іншими дисциплінами. Становлення естетики пов'язане з діяльністю не лише професійних філософів, але й істориків мистецтва, теоретиків музики, літературознавців, психологів, лінгвістів та представників багатьох інших галузей знань. Як філософська наука вона має генетичний зв'язок з епістемологією, метафізикою, філософією розуму, філософією мови. Незалежно від того, які спільні моменти чи точки перетину вона має з цими інтелектуальними традиціями, філософська естетика залишається унікальною, маючи власну сферу дослідження.

Уперше термін «Естетика» вжив 1735 року Александер Готліб Баумгартен, назвавши трактат «Aesthetica». А. Баумгартен досліджував чуттєве пізнання як особливий рівень пізнання, сферу естетичних явищ – горизонт індивідуального світосприйняття і світорозуміння. Якщо логічний горизонт свідомості фіксує загальне, повторюване або типове, естетичний горизонт фіксує нетипове, унікальне, особистісне. А. Баумгартен розглядав естетичне як прояв гармонії, досконалої цілості або естетичної доцільності – прояв гарного мислення і відображення.

Поруч з А. Баумгартеном одним з найбільш впливових представників західної естетики вважається Іммануїл Кант (1724–1804). Кант обґрунтовував протиставлення естетичного задоволення іншим формам задоволення й неможливість його зведення до цих форм (їжі, спілкування та ін.). Філософ також вважав, що естетичні емоції є «безкорисливими», тобто такими, що не передбачають утилітарних чи корисливих мотивів. Ідеї Канта розвинув відомий австрійський музичний критик Едуард Ганслік (1825–1904). У праці «Vom Musikalisch-Schönen» («Про прекрасне в музиці») (1854) Ганслік запропонував впливову точку зору, відповідно до якої естетичне судження передує емоціям і веде до них, а не навпаки. Ці погляди багато у чому зумовили спрямованість дискусій щодо предмету та завдань естетики.

Загалом, у якості *предмета естетики* розглядають естетичне свідовідношення, що включає естетичну свідомість та естетичну діяльність. Якщо естетична свідомість – сфера естетичних цінностей, уявлень про естетичне належне, то естетична діяльність – перетворення реальності в напрямку позитивного вдосконалення, відповідно до принципів краси і гармонії.

Предметом естетики є також мистецтво. Іноді естетику визначають як філософію мистецтва й краси або філософію мистецтва й естетичного. Вважається, що питання «Що таке мистецтво?» є найвідомішим питанням у філософській естетиці. Це питання, яке також розкривається як проблема визначення мистецтва, стосується не лише сутності мистецтва, але й його суспільного значення. Відповідаючи на нього, ми маємо зрозуміти, чи варто чомусь надавати статус мистецтва чи ні.

Слово «*art*» («мистецтво») з латинської означає майстерність, уміння. «Мистецтво – як освіта (передача навичок мислення, узагальнення системи поглядів). Воно виступає «книгою життя», яку читають навіть ті, хто не любить інших підручників. Мистецтво поповнює наші знання про світ. Відомий англійський теоретик Дж. Раскін вважав, що великі нації записують свою автобіографію у трьох книгах – у книзі слів, у книзі справ і у книзі мистецтва. Але лише остання заслуговує справжньої довіри», – пише В. С. Бліхар.

Визначення мистецтва не є простим завданням. Так як оцінювати мистецтво можна виходячи з різних точок зору: культурологічної, психологічної, психоаналітичної діяльно-практичної, критеріальної та ін. У першому наближенні мистецтво можна визначити як сукупність культурних практик. Якщо спробувати надати більш цілісне уявлення, то можна додати, що мистецтво – також і реалізація творчих здібностей задля матеріального втілення художньо-естетичних цінностей. Сучасна естетика виходить за межі дослідження мистецтва, аналізуючи соціальні практики, стилі життя, способи конструювання ідентичності, фено-

мен моди тощо. В історії естетики існували різні погляди на сутність і природу естетичного як найбільш повного втілення прекрасного. *Прекрасне* – найвища естетична цінність, яка збігається з уявленням людини про досконалість або про те, що сприяє вдосконаленню життя (В. О. Лозовой).

Хоча такі категорії, як «прекрасне» та «мистецтво», займають визначальне місце в естетиці, її *категорійний апарат* включає також поняття естетичної парадигми, стилю, гармонії, міри, симетрії, естетичної норми тощо. Також в естетиці представлені категорії, притаманні окремій естетичній парадигмі. Вихідною естетичною категорією є категорія *естетичного* – трактована як *метакатегорія*, яка поєднує, синтезує інші категорії, які є похідними від останньої, вона незводима до інших категорій, на відміну від них. Естетичне можна схарактеризувати як *онтологічний каркас* естетичних явищ. Отже як метакатегорія естетичне – вершина ціннісної піраміди у класичній естетиці.

Естетична парадигма – сукупність естетичних *цінностей*, норм, принципів, засобів естетичного формотворення, художньої методології, притаманна історичній добі, напряму, естетичній традиції, творчій спільноті, тобто концептуальний комплекс у відповідності з яким створюється та оцінюється мистецький продукт. (Саме поняття парадигма, яке належить філософу науки Т. Куну, виявилось вдалим, закріпилося і згодом поширилося на інші сфери наукового й гуманітарного пізнання). Як правило, виокремлюють три типові метапарадигми: класичну, модерністську та постмодерністську (нон-класику).

Класична (міметична, нормативна, традиційна) базується на аристотелівському принципі *мімезису* (розуміння естетичної діяльності й мистецтва як наслідування дійсності, що допускає певну умовність) і сягає корінням давньогрецьких космоцентричних уявлень. Її можна окреслити як парадигму об'єктивного і впорядкованого. Греки тяжіли до ясності, впорядкованості, симетрії, ототожнюючи порядок з благом, а хаос та невизначеність зі злом, втраченою онтологічних засад буття.

Для класичної парадигми також є притаманною *нормативність* – система визначених правил, способів конструювання естетичної реальності як естетичного доцільного – *єдності змісту і форми*, призначення, на відміну від множинності, незавершеності, фрагментарності. Також класична парадигма витримує спадкоємність естетичної традиції, *ієрархію жанрів* і є усталеною, однозначною у сенсі розуміння ідеалу прекрасного та трактування естетичних категорій. Провідний принцип – принцип *гармонії*, яка врівноважує протилежності і забезпечує цілісність естетичної форми.

Класичні теорії розглядали естетичне як неутилітарне – нематеріальність естетичного сенсу як такого, що викликає духовну насолоду і є самоцінним. Отже, *класична парадигма є нормативною* за рахунок суворих принципів естетичного впорядкування – естетичного належного: правил, гармонії та міри, симетрії, ритму, єдності змісту і форми, реалізму зображення дійсності. Незважаючи на стильову відмінність, класична парадигма охоплює такі історичні стилі, як *романський, готичний, бароко, рококо, класицизм, академізм*, що домінували на різних етапах її становлення до першої половини XIX ст. *Романтизм, реалізм, символізм, декаданс* розглядають як перехідні стилі.

Проблемні питання

1. У чому полягає проблема визначення «естетики» як науки?
2. Які варіанти розуміння «естетики» Ви можете запропонувати?
3. Як інтерпретує естетику як науку А. Баумгартен, І. Кант?
4. Подайте визначення «естетичної парадигми», наведіть приклади естетичних парадигм.
5. Обґрунтуйте актуальність естетики в соціокультурних практиках і освітніх контекстах.
6. Розкрийте, у чому полягає цінність естетичної культури в процесі формування особистості.
7. Подайте визначення «нормативної етики». В чому полягає її цінність?

РОЗДІЛ II

ЕСТЕТИЧНА СВІДОМІСТЬ

Тема 2

ЕСТЕТИЧНА СВІДОМІСТЬ, ЇЇ РІВНІ ТА СПЕЦИФІКА

Дайджест теми. Естетична свідомість як ідеальна основа естетичної діяльності, інтелектуально-чуттєвого сприйняття. Специфіка естетичної свідомості. Естетичний код. Рівні, структура, компоненти естетичної свідомості. Естетичний смак: проблема означення, критерії естетичного смаку. Нормативний і ненормативний типи смаку. Kitsch – явище масової культури та естетична категорія. Естетичний і художній смак. Естетичні теорії.

Ключові слова: *естетична свідомість, естетизація, естетичний код, естетичні почуття, естетична потреба, естетичний ідеал, естетичний смак, художній смак, кітч, пін-ап, естетична теорія.*

Естетична свідомість, її рівні та специфіка

Естетична свідомість – форма свідомості, яка відображує світ в образах, що усвідомлюються та оцінюються в судженнях естетичного смаку, горизонт естетичного смислу, що об'єктивується в продуктах культури як результатах естетичної діяльності. Естетична свідомість – соціальний феномен, який є наслідком соціалізації, а також оточуючого середовища – системи культурних зв'язків і відношень. Інший підхід обстоює думку про те, що естетична свідомість має свою основу в закономірностях природи, структурах матеріального світу, що сприймаються як колір, світло, симетрія, звук чи запах.

Процес естетизації фіксує особливу природу людини, яка оцінює дійсність, її явища крізь призму естетичних цінностей, наділяє унікальним забарвленням своєї духовності. «Природа, її предмети і явища переломлюються через відчуття думки, досвід людини і набувають суспільно-людського смислу. Людина вже не просто відображує тварину, рослину, пейзаж, подію, а виявляє значущість для своєї життєдіяльності, оцінює все це з позицій своїх ідеалів, інтересів, професії, смаків тощо. Унаслідок цього все сприйняте набуває певного забарвлення й певного смислу: фізичного, художнього, біологічного, релігійного, морального тощо.

Тема 3

ЕСТЕТИЧНІ ЦІННОСТІ ТА КАТЕГОРІЇ

Дайджест теми. Естетичні цінності як естетичні інваріанти, інструменти естетичного формотворення. Естетичний ідеал – ключова естетична цінність. Проблема цінності естетичного об'єкта, її критерії. Естетичні й художні цінності. Моделі прекрасного у європейській культурі. Раціональні цінності класичної естетики. Аксіологічна програма класицизму. Цінності некласичної та постнекласичної естетики. Поняття естетичної категорії як естетичної методології. Категорії «естетичне», «прекрасне» – «потворне», «піднесене» – «низьке», «трагічне», «героїчне», «комічне» та ін. Категорії нон-класики.

Ключові слова: *цінність, художня цінність, аукціон, прекрасне, естетична модель, раціональність, естетична норма, «золотий перетин», естетичний релятивізм, естетична категорія, нон-класика.*

Естетичні цінності та категорії

В естетичному горизонті, у порівнянні з іншими царинами людського буття найбільш помітно й сконцентровано проступають цінності – позитивні значущості, які є ідеальними формами окремої аксіологічної сфери. Сферу цінностей, їх функції, сутність досліджували представники Баденської школи В. Віндельбандт та Г. Ріккерт, вважаючи, що сенс філософської науки полягає в дослідженні цінностей. Для людини є цінним не тільки те, що забезпечує її біологічні потреби, сприяє виживанню, а також сутності, які визначають її як вищу духовну істоту. Естетичні цінності відіграють важливу роль у процесі становлення особистості, окреслюють сферу етико-естетичної автономії. Світ духовних цінностей включає людину в культурні програми і практики, слугує творчим стимулом, наділяє енергією присутності у світі у процесі естетичної діяльності, її творчих результатів та загальнолюдських сенсів. Культурні об'єкти можуть розглядатися як цінності, стосовно яких естетика відіграє фундаментальну роль, спрямовує на них акти уваги та надає їм значущості на всіх рівнях культурного самовиявлення.

Отже людина є присутньою у світі не лише духовно, а й предметно як автор естетичного продукту, що зберігає «особистість» у соціальній пам'яті. Про це свідчать видатні імена, які ми знаємо, незалежно від віддаленості їхнього

життя в історичному часі і просторі. Водночас переживання, наприклад, твору як естетично цінного певним чином передбачає наявність естетичного досвіду, який сам по собі є цінним. Таким чином виникає питання співвідношення об'єктивного та суб'єктивного в проблематиці естетичних цінностей.

Цінності є формами естетичного творення, відображеними в результатах культури як перетворення дійсності відповідно до тих чи тих цінностей. Мистецтво є матеріальним втіленням загальнолюдських цінностей, зокрема естетичних. Художні цінності є включеними у сферу естетичних цінностей як відносно усталені принципи естетичних практик. Усвідомлення, виокремлення цінності як позитивної значущості є оцінкою. Інтереси, мотиви, інтенції, результати естетичної діяльності залежать від цінностей, корелюють з ними. Як відзначає Л. О. Сморж: «Увінчує ієрархію цінностей певної сфери людської життєдіяльності ідеал як «особливий згусток суспільних відносин», що вбирає в себе інші цінності і згуртовує їх у певне соціалізоване ціле, водночас залежачи від своїх складових».

Естетичний ідеал – головна естетична цінність аксіологічної ієрархії, на яку орієнтуються суб'єкти естетично-художнього освоєння дійсності – норма, взірець. Естетичні ідеали опосередковують загальну специфіку естетичної парадигми в її історичному вимірі, проявляють характерні риси того чи іншого напрямку, є присутніми в художніх проєктах як нормативна аксіологічна основа. «Естетичний ідеал – головна естетична цінність, на яку орієнтуються всі, хто має стосунок до естетично-художнього освоєння дійсності, взірець за яким звіряється все освоєне і вироблене, норма, за якою визначається вплив його продук-

РОЗДІЛ ІІІ

*ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ
ЗАСАД НОРМАТИВНОЇ ЕСТЕТИКИ,
ІІ ТИПІВ*

Тема 4

НОРМАТИВНА ЕСТЕТИКА СХІДНОЇ ТА ЗАХІДНОЇ ЕСТЕТИЧНИХ ТРАДИЦІЙ

Дайджест теми. Західна та східна естетичні парадигми: світоглядна відмінність. Натуроцентризм східної естетики: соціокультурні засади, провідні принципи східних естетичних практик. Категорії японської естетики. Східна естетика і її проєкції у мистецтві. Японізм. Космоцентризм західної естетичної парадигми. Естетичні погляди доби античності. Платон і Аристотель про природу, сутність та призначення мистецтва. Трансформації середньовічної естетичної парадигми. Готичний стиль. Антропоцентризм епохи Відродження: художній метод. Стиль бароко.

Ключові слова: *натуроцентризм, фен-шуй, моно-но аваре, ваб-сабі, юген, сібуй, готика, бароко.*

Нормативна естетика східної та західної естетичних традицій

Джерелами формування східної естетики були, перш за все, релігійні уявлення, сформовані філософією *даосизму, конфуціанства, буддизму, синтоїзму, дзен-буддизму*. Концепцією східної естетики є емоційний відгук. Чутливість – головна риса східної естетичної традиції, зокрема, китайської та японської. Східні філософські етичні системи сформували естетичні принципи як філософські матриці естетичного формотворення.

Китайська естетика розвивалась як програма слідування даосизму та конфуціанству. Даоська естетична парадигма брала до уваги принцип незавершеності по відношенню до цілого, фіксацію вічності як буттєвої миті, апелювала до практик гармонізації реальності як уявного цілого і її видимої частини. Конфуціанська гілка стверджувала цінність достовірного образу, безпосередній зв'язок між словом та образом, тяжіючи до символізму та дидактики в мистецтві, що обумовлено морально-етичними акцентами конфуціанської філософії.

Як для китайської, так і для японської естетики є притаманним натуроцентризм. Природа трактується як вища естетична цінність, видимий прояв Дао. Першоелементами природи у філософській системі даосизму є дерево, вода, вогонь, земля. Традиційна естетика Китаю та Японії

ної норми протистоїть східній асиметрії як вираженні не геометричного, а природного стану речей. Тяжіння до асиметрії пояснюється тим, що симетрія детермінує повторюване, завершене, бінарне, пропорційне, що суперечить природній гармонії, яка є джерелом розмаїтого, неповторного, випадкового. У природі немає ідентичного, тому симетрія, парність сприймається як неприродне, дисгармонійне. Вихідне значення емоційно-чуттєвої сфери японської естетики призвело до низки її особливостей.

Моно-но аваре виражає чарівність речей; естетичний об'єкт, здатний викликати ситуацію емоційного переживання – «аваре». Етимологія слова вказує на особливий стан захоплення, задумливості, схвильованості перед раптовим досягненням краси, властивій природі. *Моно-но аваре* – явище, яке вказує на гармонію світу, інтуїтивно осяжний зв'язок речей. Походить від слова «харе» – чистота, яка є традиційною цінністю синтоїстської японської культури, так само як і культ природи.

Синтоїстська вимога чистоти пояснюється тим, що камі (боги) не можуть існувати там, де брудно і сприяти процвітанню. Отже, виснажується життя, енергія продовження, «перетікання» порожнечі як багатомірність одиничного. Плин життя є постійним оновленням, очищенням. Таким чином, чистота є цінністю і смисловою складовою естетичного світорозуміння краси як прозорості, незатьмареності, елегантного смутку. Тяжіння японської культури до незавершеності, мистецтва натяку отримує вираження в понятті прихованості, вираженого принципом юген.

Краса постає як прихованість, оскільки погляд може оцінити лише окрему частину, фрагмент естетичного явища, на відміну від його трансцендентальної повноти і цілісності. Джерелом емоцій вважається серце, тому японців

хвилювало саме воно, що наближає японське світорозуміння до вітчизняної традиції філософського кордоцентризму – сприйняття явищ дійсності крізь призму внутрішнього переживання, тобто «серця». *Кокоро* – серце, сутність, душа – провідне поняття японської естетики. Будь-яка річ має душу (*моно-но кокоро*). Отже, річ наповнена красою, як келих наповнений вином, коли ми сприймаємо її не розумом, а серцем як таку, що має цінність сама по собі. Якщо внаслідок споглядання речі виникає враження, емоційний відгук – це означає присутність істини (*макото*). Саме цим можна пояснити тривалу укоріненість і популярність японської споглядальної традиції милування квітучою сакурою, сливою, першим снігом чи пожовтілим листом.

Юген – естетичний ідеал, який виражає чарівну красу речей як приховану, таємну, незавершену, невисловлювану, елегантну. Поняття виокремлене з категорії *моно-но аваре* як визнання непомітної краси кожного окремого предмета. *Юген* – краса врівноваженості, спокою, тиші, ніжного смутку. Провідними принципами японської естетики, сформованими на цій основі, є принципи «*вабі-сабі*», які складають естетичну єдність. Виходячи з розуміння поняття *моно-но аваре*, можна зрозуміти японську філософію краси: речі, що утримують швидкоплинність часу і є грубими, недосконалими, старими, – пробуджують тонкі естетичні емоції, викликають думку про сенс «*вабі-сабі*» більше, ніж речі в повному розквіті своєї краси.

Вабі – «*вабіру*», «перебувати на самоті», позначає красу простоти, чистоти, скромності, неповноти – бути простим і вишуканим, відмовившись від прикрас та надмірностей. Самотність, скромність і навіть бідність, простота, ненав'язливість, – естетизовані прояви дзен-буддійського етичного кодексу, культивованого ченцями як прояви досконалостей (душевного спокою, самозаглиблення, само-

достатньої незалежності від матеріальних цінностей). Проявом естетики «вабі-сабі» є також намагання «вбити колір», як символ емоційного, радісного, на користь монохромного, притаманне традиційному японському мистецтву як його ключова характеристика. Скасування кольору є прийомом, що підкреслює красу форми в її плинності, а використання кольорового контрасту підкреслює глибину емоційного проникнення. Європейська культура використовує кольори, щоб підкреслити, проявити форму, викликати настрій; в японській культурі, як правило, форма поглинає колір. Отже, кераміка та живопис позначені аскетизмом кольору.

Сабі – «сабіру» – «старішати», «тьмяніти», згодом набуло значення «насолоджуватися старим». Старовинні речі утримують дух часу, створюють особливу атмосферу темпорального перетину, часової тяглості, коли минуле проникає в теперішнє, закарбовує час, збережений у грубих, зовні простих предметах. Домінанта тьмяності, старовини, природності, яка перевершує блиск новизни, є впізнаваним принципом японського естетичного коду.

Сібуї – краса мінімальної обробки, естетична доцільність – категорія, яка поєднує цінність простоти й природності і позначає також вишуканий смак. Отже, японська естетика демонструє традиційний мінімалізм, відмову від динамізму кольорів та культу людей і речей. На перший погляд японська естетика є екзотичною, не вписується у звичні межі естетичного сприйняття, однак тривале знайомство з нею, опанування її принципів відкриває нові горизонти в осмисленні краси, її традиційних ідеалів як складного багатомірного явища, видозміненого етнокультурними контекстами та історичним досвідом.

Проблемні питання

1. Поясніть поняття моно-но аваре, вабі, сабі та ін.
2. Продемонструйте наявність елементів східної естетики у мистецтві та дизайні на прикладах.
3. Поясніть характерні особливості східного мистецтва. На які дослідження Ви посилаєтеся?
4. Як оцінювали мистецтво, його значення Платон і Аристотель?
5. Поясніть особливості готичного стилю і причини його відродження.
6. Сформулюйте принципи ренесансної естетики. Згадайте видатних представників епохи.
7. Поясніть особливості стилів бароко, маньєризму.

бливою художньою методологією, на відміну від фото-реалізму і є спробою не стільки копіювання нейтральної дійсності, а демонстрації її можливих форм, окремо взятих аспектів як можливих світів за межами очевидного.

Символізм – літературно-мистецький напрям кінця XIX – початку XX ст. Формотворчим принципом символізму є осмислення дійсності крізь призму символу. Езотеричність, ускладнена асоціативність, образність, містицизм. «Тип творчості, сприйняття та відбиття дійсності в мистецтві переважно інтуїтивно-асоціативним шляхом, який домінував у Давньому Єгипті, Ірані та Індії, в гелленістичну добу та в європейському Середньовіччі. Символізм відіграє також суттєву роль в мистецтві бароко, романтизму, модернізму та постмодернізму. Філософською базою символізму є найрізноманітніші ідеалістичні концепції від Піфагора та Платона до А. Шопенгауера, Е. Гартмана, С. К'єркегора, М. Гайдеггера та Ж.-П. Сартра. Неабияким чинником символічного світосприйняття (особливо в Середньовіччі) є релігійні почуття, зокрема християнське віровчення, яке базується на інтуїтивно-містичному пориванні до вищої істини. Для символізму характерним є граничний суб'єктивізм, індивідуалізм, захоплення містично-окультними знаннями, гостре протиставлення духу та плоті, земного та небесного. В художньому відношенні символізм тяжіє до фантастики, алегоричності, метафоричності, гротеску, контрасту тощо» (А. Волков).

Ідеологемою символізму, як і декадансу, була творчість Ш. Бодлера. Естетичну програму символізму розробив Ж. Мореас (література: П. Верлен, С. Маларме, П. Валері та ін.; живопис Г. Моро, О. Редон, Дж.Болдіні, О. Левек, М. Дені та ін.). «Символічний живопис» репрезентує О. Редон – один із його найбільш яскравих представників.

О. Редон не поділяв художні цінності ні реалізму, ні імпресіонізму, звертаючись до містичного, таємного. Естетика О. Редона вплинула на модерністські напрями, зокрема експресіонізм, сюрреалізм, декаданс.

«*Декаданс* – (франц. «*decadence*», пізнолат. «*Decadentia*» – занепад) визначення кризових явищ у філософії, естетиці, літературі та мистецтві кіно. ХІХ – поч. ХХ ст., хоча термін виник вже в кін. ХVІІІ ст. як визначення мистецтва рококо. Декаданс – світогляд, характерними рисами якого вважаються суб'єктивізм, індивідуалізм, зневіра, недовіра до можливостей людини змінити світ і самій змінитися на краще. У теоретичному аспекті це явище вперше намагався осмислити Ф. Ніцше, що схарактеризував терміном декаданс – занепад культури», – відзначає А. Волков.

П. Верлен, С. Маларме, Ж. Мореас виступили проти одноманітності натуралізму, позитивістського реалізму, звернувшись до пізнання таємниць власної душі. Отже декаданс – естетична традиція, сформована під впливом символізму, натуралізму, «філософії життя», що проявляється в естетизації потворного, руйнівного, занепадницького як рідкісного, відвертого, бунтівного, такого, що відповідає дійсному стану речей. Мотиви первинності ідеї «естетизації зла» ясно звучать у філософії Ф. Ніцше, зокрема в ніцшеанській антиномії аполонівської та діонісійської культури як результату спонтанних проявів людської природи.

Як відомо, дух ніцшеанства сколихнув європейський розум, підсилив увагу до теми бунтарства, іморалізму, екзистенційної самотності та відчуження. Декаданс культивує красу, індивідуалізм, присутність духу, поетизує руйнацію, вибудовує маргінальну естетичну практику, ґрунтуючись

Проблемні питання

1. У якому трактаті Н. Буало обґрунтовані принципи класицизму?
2. Пригадайте принципи класичної (нормативної), некласичної, постнекласичної естетики.
3. Поясніть головну думку, провідні ідеї естетичної теорії А. Баумгартена.
4. Як розглядає поняття естетичного доцільного, естетичного смаку І. Кант?
5. Поясніть вплив психоаналізу на мистецькі форми некласичної естетики.
6. Які філософські проєкти вплинули на становлення нових жанрів: роману потоку свідомості, екзистенційної прози, театру абсурду та ін?
7. Дайте оцінку феномену декадансу, модернізму, постмодернізму.

РОЗДІЛ ІV

ЕСТЕТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Тема 6

ЕСТЕТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ХУДОЖНІЙ ПРОЦЕС: МИСТЕЦТВО, ТВОРЧІСТЬ

Дайджест теми. Естетична діяльність: специфіка, зміст, поняття, структура, мета. Ігрова природа естетичної діяльності. Творчість: провідні концепції творчого процесу. Мистецтво як засіб художнього пізнання та відображення дійсності. Специфіка художнього. Функції мистецтва і його соціальна природа. Види мистецтва. Художній метод. Проблема означення мистецтва, його критеріїв: В. Беньямін, А. Данто, Ч. Пірс про мистецтво. Концепція «чистого мистецтва». Атрибути мистецтва: інтенційність, відображення умовність, знаковість, діалогічність, відкритість. Твір мистецтва як художній зразок. Структура художнього твору. Художні прийоми. Способи художнього конструювання.

Ключові слова: *естетична діяльність, естетична гра, творчість, мистецтво, твір мистецтва, характеристики мистецтва, художність, художній образ, засоби художньої виразності.*

Естетична діяльність як художній процес: мистецтво, творчість

Естетична діяльність – діяльна об'єктивація естетичної свідомості, зорієнтована на перетворення світу у напрямку його вдосконалення, матеріального втілення краси й гармонії. «Мета естетичної діяльності – перетворення дійсності за законами краси, тобто за законами ритму, симетрії, пропорції, гармонії тощо» (В. О. Лозовой). Естетична діяльність відтворює ціннісне світовідношення та в своїй суті пов'язана з усіма проявами людської діяльності, проте має ряд особливостей.

Естетичні цінності, духовні сенси, проявлені у процесі естетичної діяльності є культурним капіталом, оскільки мають вагомий загальнолюдський зміст. Естетична діяльність є необхідною стороною родової сутності людини, її незмінним атрибутом, різновидом творчої діяльності, в якій відображено ігровий характер людської вдачі, адже культура виникає як *гра* за рахунок творчої потреби. Й. Гейзінга стверджує, що гра не є необхідною біологічною потребою, виходить за межі первинних вітальних потреб, але при цьому є значущим виміром людського буття, закарбованого у ритмі танцю, лінії сюжету, музичній гармонії, поліфонії символу та художнього образу.

«Вже у своїх найпростіших формах, в тому числі і ужитті тварин, гра є щось більше, ніж чисто фізіологічне

Проблемні питання

1. Поясніть сутність естетичної діяльності, її багатомірність.
Яка діяльність може вважатися естетичною?
2. Як міркує про мистецтво А. Данто? Які продукти творчої діяльності можна вважати мистецтвом?
3. Чи є важливою проблема розуміння художнього твору?
Чому вона виникає?
4. У чому криються відмінності між концепцією, ідеєю, фавбулою та сюжетом художнього твору?
5. Які засоби художнього формотворення Ви знаєте?
6. Як написати цікавий роман, детектив, трилер? Які стратегії автора можуть забезпечити успіху читача?
7. Які практики, методики розвивають творчий потенціал особистості?

Тема 7

ЕСТЕТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ДИЗАЙН. СТИЛЬ ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ ФОРМИ ТА ЗМІСТУ

Дайджест теми. Дизайн як проектна культура. Об'єкт дизайну та мета дизайнерської діяльності. Соціокультурні передумови виникнення дизайну. Функції дизайну. Провідні дизайнери. Універсальні принципи дизайну, його специфічні особливості. Композиція. Колористика. Ергономіка. Стиль як естетичний код: проблема визначення стилю у дослідницькій традиції. Стиль як принцип єдності змісту і форми. Функції стилю. Моностильова і полістильова культури. Поле культурного виробництва.

Ключові слова: *дизайн, технічна культура, форма, композиція, колористика, ергономіка, стиль, моностильова та полістильова культури, стилізація, контамінація, поле культурного виробництва.*

Естетична діяльність: дизайн. Стиль як засіб організації форми та змісту

Дизайн – форма естетичної діяльності, орієнтована на вдосконалення предметно-просторового середовища. Дизайн – це проєктувальна діяльність, метою якої є формування функціональних якостей виробів масового тиражування в їхньому нерозривному зв'язку з естетичними якостями (Потрашкова Л. В.). Зауважимо, що багатоваріантне означення дизайну є відкритим, неоднозначним. Наприклад, дизайн можна розглядати як інтелектуальний капітал, що продукує додаткову вартість. Предметом проєктування в дизайні є структура і якості форми предметного середовища в цілому і окремих виробів як його елементів (В. О. Лозовой).

Походження терміну «дизайн» пов'язують з англійським словом «design» – проєктувати, конструювати. Синонімами поняття є поняття «художнє конструювання», «художнє моделювання». «Художнє конструювання та проєктування є процесом створення конструктивно досконалих предметів, яким притаманні функціонально корисні властивості, доповнені естетично цінними характеристиками» (Ю. М. Білодід, О. П. Поліщук). Дизайн є формою *проєктної культури*, яка поєднує естетичне та утилітарне, долаючи розрив, характерний для класичної естетики. Проєктна культура осягає комплекс засобів і форм інституціонально

Проблемні питання

1. Поміркуйте, чому дизайн, його різні прояви викликають зацікавлення?
2. Поясніть історичні, соціокультурні причини виникнення дизайну.
3. Чому дизайн можна вважати інтелектуальним капіталом?
4. Наведіть приклади професійної термінології.
5. Які ефекти поліпшують, оптимізують дизайнерський проєкт?
6. Подайте визначення стилю, його різні варіанти.
7. Які стилі Вам відомі? Опишіть їх особливості.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛЯ

1. Baumgarten A. G. *Aesthetica* (Classic Reprint). Fb&C Limited, 2018.
2. Benjamin W. *Selected Writings*. Harvard University Press, 1996.
3. Bourdieu P. The forms of capital. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Westport, CT : Greenwood, 1986. P. 241–258.
4. Costelloe T. *The British Aesthetic Tradition : From Shaftesbury to Wittgenstein*. New York : Cambridge University Press, 2013.
5. Danto A. *What Art Is*. Yale University Press, 2014.
6. Davies S. *Definitions of art : The Routledge Companion to Aesthetics*. Routledge, 2013.
7. Dickie G. *Art and the Aesthetic : An Institutional Analysis*. Ithaca, New York : Cornell University Press, 1974.
8. Fingerhut J., Gomez-Lavin J., Winklmayr C., Prinz Jesse J., *The Aesthetic Self. The Importance of Aesthetic Taste in Music and Art for Our Perceived Identity*. *Frontiers in Psychology*, Vol. 11, 2021. DOI : <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.577703>

9. Graham G. Philosophy of the arts. An introduction to aesthetics. Third Edition. London and New York : Routledge, 2005.
10. Huizinga J. Homo Ludens: a study of the play element in culture. Boston: The Beacon press, 1960.
11. Huron D. Aesthetics, 2008. DOI : <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199298457.013.0014>
12. Introducing Aesthetics: Graphical Guide / ed. by R. Appignanesi London : Icon Books, 2012.
13. Itten J. The elements of color: a treatise on the color system of Johannes Itten, based on his book The art of color. New York : Van Nostrand Reinhold Company, 1970.
14. Kant I. Critique of the Power of Judgment. New York : Cambridge University Press, 2000.
15. Kieran M. Aesthetic value: beauty, ugliness and incoherence. *Philosophy*. 1997. Vol. 72 (281). P. 383–399.
16. Koczanowicz D. The Aesthetics of Taste: Eating within the Realm of Art. Leiden&Boston : Brill, 2023.
17. Kostov B. On Beauty And The Beautiful In Aesthetic Education. (IJCRSEE) *International Journal of Cognitive Research in science, engineering and education*. 2013. Vol. 1. No.1.
18. Lectures on fine art by G. W. F. Hegel. Translated by Knox T. M. Volume II. Oxford at the Clarendon Press, 1975.

19. Lidwell W., Holden K., Batler J. Universal principles of design. URL : https://www.academia.edu/34494159/Universal_Principles_Of_Design
20. MacCarthy F. Oxford dictionary of national biography. DOI : <https://doi.org/10.1093/ref:odnb/19322>
21. McGorrigan B. Objective aesthetic values in art. University of Nottingham, 2015.
22. Neumaier O. What Is the Subject of Aesthetics? *Ratio. Jahrbuch für Europäische Philosophie*. 2008–2009. Vol. V–VI. P. 41–68.
23. Nietzsche F. The Birth of Tragedy. London : Penguin, 1993.
24. Parkes G., Loughnane A., «Japanese Aesthetics», The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2018 Edition) / ed. by E. Zalta URL : <https://plato.stanford.edu/archives/win2018/entries/japanese-aesthetics/>
25. Perspectives on Taste: Aesthetics, Language, Metaphysics, and Experimental Philosophy / ed. by J. Wyatt, J. Zakkou, and D. Zeman. New York : Routledge, 2022.
26. Porter J. Value of Aesthetic Value / The Construction of Value in the Ancient World. Cotsen Institute of Archaeology Press at UCLA, 2012. P. 336–353.
27. Riggle N. On the Aesthetic Ideal. *British Journal of Aesthetics*. Vol. 55 (4). 2015. P. 433–447.
28. Ruskin J. Lectures on Art. New York : Allworth Press, 1996.

29. Shimbo S. Hiroshi Teshigahara in the Expanded Field of Ikebana. *International Journal of Ikebana Studies*. 2013. Vol.1, P. 31–52.
30. Spicher M. Aesthetic Taste Now: A Look Beyond Art and the History of Philosophy. *Journal of Comparative Literature and Aesthetics*. Vol. 43, No. 3, 2020. P. 159–167.
31. Stecker R. Aesthetics and the Philosophy of Art: An Introduction. Plymouth : Rowman & Littlefield Publishers, 2010.
32. Taste, Consumption and Markets. An Interdisciplinary Volume / ed. by J. Bean, Z. Arsel. New York : Routledge, 2018.
33. Walton K. Aesthetics – What? Why? and Wherefore? *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*. Vol 65:2, 2007. P. 147–151.
34. Westland S. Briggs, D. Itten, Johannes. DOI : https://doi.org/10.1007/978-3-642-27851-8_340-1
35. Адорно Т. Теорія естетики / пер. з нім. Київ : Основи, 2002.
36. Арістотель. Поетика. Харків : Фоліо, 2018.
37. Бандурка О. М. Професійна етика працівників органів внутрішніх справ : підручник. Харків : НУВС, 2001.
38. Беньямін В. Вибране / пер. з нім. Ю. Рибачук, Н. Лозинська. Львів : Літопис, 2002.
39. Білодід Ю. М., Поліщук О. П. Основи дизайну : навчальний посібник. Київ : Парапан, 2021.

40. Бурлака В. Актуальне мистецтво на рубежі століть – спостереження ситуації. *Пластичне мистецтво*, 2002. №1. С. 10–13.
41. Гатальська С. М. Філософія культури : підруч. для студ. Вузів. Київ : Либідь, 2005.
42. Гервас О. Г. Ергономіка : навч.-метод. посіб. Умань : Візаві, 2011.
43. Гірц, Р. Інтерпретація культур. Вибрані есе. Київ : Дух і літера, 2001.
44. Гнатюк М. В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво (основи образотворчої грамоти) : навч.-метод. посіб. Ч. 1. Івано-Франківськ : ЯРИНА, 2016.
45. Естетика : конспект лекцій / О. В. Колеснікова, Н. Г. Межова. Харків : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 1998.
46. Естетика : навч. посіб. / за ред. В. О. Лозового. Київ : Юрінком Інтер, 2003.
47. Естетика : підручник / за заг. ред. Л. Т. Левчук. Київ : Вища шк., 2006.
48. Естетика : підручник / за заг. ред. Л. Т. Левчук. Київ : Вища шк., 1997.
49. Етика та естетика : навч. посібник / за ред. В. Л. Петрушенка. Львів : «Новий світ-2000», 2011.
50. Етика та естетика : навч. посібник / за ред. М. П. Гетьманчука. Львів : ЛьвДУВС, 2010.

51. Етика та естетика : навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів : ПП «Арал», 2018.
52. Західноєвропейська естетика ХХ століття : навч. посібник / Л. Т. Левчук. Київ : Либідь, 1997.
53. Історія української естетики першої половини ХІХ століття / Т. В. Бовсунівська. Київ : Дім Д. Бураго, 2001.
54. Історія шести понять: Мистецтво. Прекрасне. Форма. Творчість. Відтворництво. Естетичні переживання / В. Татаркевич. Київ : Юніверс, 2001.
55. Капранов С. *Shidnij svit*. 2017. № 3, Р. 46–59.
56. Левчук Л. Т., Панченко В. І., Оніщенко О. І., Кучерюк Д. Ю. Естетика : Підручник / за ред. Л. Т. Левчук. Київ : Центр учбової літератури, 2010.
57. Левчук Л. У творчій лабораторії митця. Київ : Мистецтво, 1978.
58. Левчук Л. Українська естетика: традиції та сучасний стан : монографія. Київ : Маклаут, 2011.
59. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / за ред. А. Волкова. Чернівці : Золоті литаври, 2001.
60. Матвеева Л. Л. Культурологія : Курс лекцій : навч. посіб. Київ : Либідь, 2005.
61. Міщина Л. П. Психологія творчості : навч. посіб. Івано-Франківськ : Гостинець, 2007.
62. Мовчан В. С. Естетика. Київ : Знання, 2011.

63. Мурашкін М. Г. Естетика і символіюга : монографія. Дніпро : ДДУВС; Моноліт, 2020.
64. Мусієнко О. С. Фільм нуар: витоки, тенденції, стилістика. *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого*. 2018. Вип. 23. С. 79–91.
65. Перрі Г. Не бійтесь галерей / пер. з англ. А. Ящук. Київ : ArtHuss, 2017.
66. Пискун О. П. Основи дизайну : навчально-методичний посібник для студ. спец. «Технологічна освіт». Чернігів : ЧДПУ, 2009.
67. Платон Держава. Львів : Апріорі, 2021.
68. Потрошкова Л. В. Основи композиції та дизайну. Харків : ХНЕУ, 2007.
69. Роменець В.А. Психологія творчості : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2004.
70. Рубель В. А. Японська цивілізація: традиційне суспільство і державність. Київ : Аквілон-Прес, 1997.
71. Сморгж Л. О. Естетика : Навчальний посібник. Київ : Кондор, 2005.
72. Сучасні технології дизайн-діяльності : навч. посіб. / Н. В. Чупріна, Т. В. Струмінська. Київ : КНУТД, 2017.
73. Тарапата-Більченко Л. Г. Філософія музики : навчальний посібник. Суми : СумДПУ, 2004.

74. Титаренко О. Нефігуративний живопис (1950–1990) / *Українське мистецтво ХХ століття* : Каталог. Київ : Асоц. артгалерей України, 1998.
75. Тюріна Т. Феномен інтуїції. Книга для педагогів, психологів, філософів. Львів : Сполом, 2005.
76. Тюріна Т. Шляхи духовного формування особистості. Книга для педагогів, психологів, філософів. Львів : Сполом, 2005.
77. Федь А. М. Естетичний світ педагога : монографія. Слов'янськ : «Канцлер», 2005.
78. Чернець В. Україна: динаміка культуротворчих процесів : монографія. Київ: Наук. думка, 2002.
79. Черножук Ю. Г. Психологія творчості : навч. посіб. для студ. пед. ВНЗ. Одеса : Державний заклад ПНПУ ім. К.Д. Ушинського. 2010.
80. Шевнюк О. Л. Словник термінів образотворчого мистецтва. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015.

ЗМІСТ

Передмова.....	3
РОЗДІЛ I. Естетика як розділ філософського знання: теоретичні засади та прикладні аспекти.....	9
Тема 1. Становлення предметного поля естетики.....	10
РОЗДІЛ II. Естетична свідомість.....	34
Тема 2. Естетична свідомість, її рівні та специфіка.....	35
Тема 3. Естетичні цінності та категорії.....	72
РОЗДІЛ III. Формування концептуальних засад нормативної естетики, її типів.....	102
Тема 4. Нормативна естетика східної та західної естетичних традицій	103
Тема 5. Еволюція класичної естетики: історичні видозміни естетичної норми.....	133
РОЗДІЛ IV. Естетична діяльність.....	178
Тема 6. Естетична діяльність як художній процес: мистецтво, творчість.....	179
Тема 7. Естетична діяльність: дизайн. Стиль як засіб організації форми та змісту.....	218
Використані джерела.....	252
Посилання на джерела зображень.....	260

Балута Галина Анатоліївна
Абдула Андрій Іванович

Навчальне видання

ЕСТЕТИКА

Навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти

Підписано до друку 24.04.2024
Формат 60×84/16. Обл.-вид. арк. 13,18

Видавець Р. А. Козлов
вул. Вахи Арсанова, 5, прим. 3, м. Кривий Ріг, 50027
097-192-20-77

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4514 від 01.04.2013 р.